

ΓΥΡΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΡΑΓΙΚΗ ΟΥΣΙΑ ΤΩΝ «ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΩΝ» ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Τό γά προσπαθήσει κανεὶς γὰ συλλόβει καὶ γὰ προσδιορίσει μὲ μὰ κάποιαν ἀκρίβεια τὴν τραγικὴν οὐσίαν ἐνδεῖ καλλιτεχνῆματος, καὶ μάλιστα δταν πρόκειται περὶ λογοτεχνικῆς δημιουργίας, εἶναι ἔργο καὶ δύσκολο καὶ ἐπικίνδυνο. Η δυσκολία συνιστάται κυρίως στῇ δυνατότητα ἀγτικεμενικῆς προσπέλασης μέχρι τοῦ ἐσώτατου τραγικοῦ του πυρήνα, καὶ δικινδυνός ἐξ ὅλλου στὴν ἴκανότητα τῆς κριτικῆς συνεδησης γὰ εἰσχωρήσει σὲ δλες τίς τραγικές πτυχές του, καὶ ςτερα ἀπὸ μιὰν δλόπλευρη τελικὴ ἐπισκόπιση γὰ προβεῖ σὲ μιὰν οὐσιαστικὴ καὶ ὑπεύθυνη ἀποτίμηση, σ' διαφορᾶς τὸ τραγικὸν δάθος του.

Πρὶν προχωρήσουμε στὸ κύριο θέμα μας, δὲγ γὰ ηταν ἀσκοπὸ γὰ διαγράφουμε ἐδῶ τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς αἰσθητικῆς κατηγορίας, τοῦ τραγικοῦ.

Οἱ ἐγκυρότεροι αἰσθητικοὶ συμφωνοῦ στὴν ἀποψή, δτι τὸ τραγικὸν ἐγκλείει μιὰ βαθεὶὰ σύγκρισιν ση ἀντίθετων δυνάμεων, ποὺ ἡ μὰ ἐγαρκώγει τὴν τυφλὴ φυσικὴν ομοτέλειαν καὶ ἡ ὄλλη τὴν ἀνθρώπινη θέλησην καὶ πίστην σὲ μιὰ ἐσωτερικὴν αὐτονομίαν. Τὸ τραγικόν, ὑποστηρίζει λ.χ. δ. Κάρολος Λαλδ, διποθάλλει τὴν ἰδέα του ἁγιώνα ἐγαντίον του μοιραίου. Εἶναι ἡ πάλη του ἀνθρώπου, ποὺ θειωρεῖ τὸν ἑαυτὸν ἐλεύθερο ἀπέναντι σὲ μιὰν ἐξιτερικὴν καὶ ἀκαταγόητη ἀγαγκαιότητα, δπου, ὥστεσο, αἰνιρεῖται ἡ πίστη σὲ μιὰν ἀρμογία του κόσμου ποὺ ἀδυνατοῦμες γὰ γγωρίσουμε. Ἐξ ὄλλου δ. «Ἐγελος ἐρμηγεύει τὸ τραγικὸν σὰν μιὰ σύγκρουση δυὸ δυνάμεων, ποὺ ἡ καθειμίδια χωριστὰ ἔχει δικαίωμα γὰ πραγματώσει τὴν οὐσία της, ἀλλὰ τὸ κατορθώνει μιόγον, δταν παραβιάζει τὸ δικαίωμα τῆς ὄλλης, ποὺ εἶναι ἐξ ἵσου σοβαρό.

Στὸ ἔργο «Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι» του Σολωμοῦ ή «Χρέος», δπως ηθελε στὴν ἀρχὴ γὰ τὸ τιτλοφορήσει, ή τραγικὴ σύγκρουση συντελεῖται μεταξὺ του ἡ θεοῦ Χρέους καὶ τῆς ἀδήρητης ἀναγκαστικῆς, ποὺ ἡ πίστη σὲ μιὰν ἀρμογία του κόσμου ποὺ ἀδυνατοῦμες γὰ γγωρίσουμε. Έξ ὄλλου δ. «Ἐγελος ἐρμηγεύει τὸ τραγικὸν σὰν μιὰ σύγκρουση δυὸ δυνάμεων, ποὺ ἡ καθειμίδια χωριστὰ ἔχει δικαίωμα γὰ πραγματώσει τὴν οὐσία της, ἀλλὰ τὸ κατορθώνει μιόγον, δταν παραβιάζει τὸ δικαίωμα τῆς ὄλλης καὶ του ἐξιτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ πειρασμοῦ.

Γιατὶ δὲν περιμένουν τοὺς μιαχρήτες μόνον οἱ δάρδαροι μὲ τὰ κανόνια καὶ τοὺς ἀπάνθρωπους καγχαστούς τους, δὲν τοὺς περισφίγγει μιόγο τὸ ἀδυσώπητο φάσμα τῆς πείνας καὶ τῆς ἀρρώστιας κι οὔτε τοὺς πολιορκεῖ μιόγο ἡ φύση μὲ τὴν ἀκαταγώνιστη σαγγήνη της, ἀλλὰ τοὺς προκαλεῖ ἀκατανίκητα καὶ δ. πειρασμὸς τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀπολαύσεών της. «Ομως τὸ πανίσχυρο αὐτὸν τρίπτυχο τῶν δυνάμεων, ποὺ παλεύει γὰ ἐκπορθήσει τὸ Μεσολόγγι, θὰ ἀποδειχθεῖ δλοκληρωτικὰ ἀδύγαμο γὰ καταλύσει τὴν ὑπέρτατη ἡθικὴ δύναμιν του Χρέους τὸν πολιορκημένων, ποὺ τὸ φιγάλε τῆς ὑψηλῆς τους πράξης ἐπισφραγίζει τὴν ἡθικὴ τους νίκη καὶ, δπως παρουσιάζεται ἀπὸ τὸν Ποιητή, μᾶς συγχλονίζει συθέμελα μὲ τὸ τραγικὸν του δάθος καὶ τὸ ἐπικό του μεγαλείο.

Τη ἰδέα του χρέους δέδαια εἶναι κάτι ἐντελῶς ἐσωτερικό. Γεννιέται καὶ ἀνδρώνεται μιόγο μέσα σὲ μιὰ ἐλεύθερη ἀνθρώπινη συνελδηση, χωρὶς ποτὲ γ' ἀποτελεῖ ἐξ αναγκαστικῆς, ἀλλὰ πάντοτε αὐταν αγκαστικῆς. Γι' αὐτὸν μόνον δ. ἡθικός νόμος δοθεῖται τὸν ἀνθρώπῳ γ' ἀγεθεῖ σὲ δυσθεώρητα ὑψη πνευματικῆς ἀξιοπρέπειας καὶ ἡθικοῦ μεγαλείου. «Ἀλλωστε τὸ τραγικὸν στὴν τέχνη, λέει δ. διαπρεπῆς αἰσθητικὸς Ντεσούάρ, ἔχει «αἴγλη καὶ λαμπρότητα πάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο στοιχεῖο καὶ γνώρισμα». Στὴν περίπτωση τῶν Μεσολογγίτων δ. ἀφορισμὸς αὐτὸς δράσκει τὴν πιὸ τέλεια ἐπαλήθευση.

Τὸ δλοκληρωτικὰ τῶν γενναίων μὲ δλη τὴ σεισμικὴ τραγικὴ του μεγαλοπρέπεια θὰ συγδεύεται πάντα ἀπὸ αἴγλη καὶ ἀνέσπερο φῶς, καὶ τὸ Μεσολόγγι θὰ εἶναι τὸ αἰώνιο σύμβολο τῆς νίκης, τῆς ἡθικῆς θέλησης καὶ τῆς αὐτονομίας του ἀνθρώπου. Οι

πολιορκημένοι μέσα στὸ ταπεινὸν «καλυσάκι» Μεσολογγίτες καὶ Σουλιώτες, ποὺ εἴη μετὰ νόριων τὸ πλεῖον γῆ τρόπων ἀνδρεῖς; ἡ θέλησαν καὶ τὸν κιγδυνεύειν» (Θουκ. ΙΙ, 394), ήλα ἀποτελοῦ «έσσαι» ἀπαράβλητο ὑπόδειγμα ἀνθρώπινου θράσιμου ἐναντίου τῆς ἀναπόδραστης νομοτέλειας. Ή δέξια καὶ γῆ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, δπως τὴν καθορίζει ὁ ηθικὸς νόριος, σὰν ἀγώνισμα δηλαδὴ καὶ κατέρριψια τοῦ προσωπικοῦ του μόχθου, δεναιώνεται στὴν περίπτωση αὐτῇ κατὰ τὸν πιὸ πανηγυρικὸ τρόπο.

Γιατὶ οἱ Μεσολογγίτες δὲν δένουσαν στὴν θυσία ἡ ναγκαλή σιτιένοις ἀπὸ καποια ἔξιτερική, ἀναπότρεπτη αἰτία, εἴτε νόριος λέγεται αὐτῇ, εἴτε φύσιος, εἴτε δύγνοια τῆς ἐπικείμενῆς ομιλιατικῆς φύσεως. Στὸ σημειοῦ τοῦτο ἀχριθίδης ἔγκειται τὸ δυσπρόσιτο «κάλλος» τῆς τραγικῆς οὐσίας τῆς πράξης τους. Ἐδῶ δέναια πρόκειται γιὰ ἀνθρώπους μὲν ἀπόλυτη αὐτὸς γνωστοῖς τῆς θέσης τους καὶ τοῦ χρέους τους καὶ ἀπόλυτη συγείδηση τοῦ ἐπιχειρουμένου τολμητικοῦ μὲν δῆλα τὰ ἐπακόλουθα. «Οἱ ἀνθρώποι τοῦ χρέους ἔχει, καθίσις δὲ Ποιητής, ὥριμάστε. είναι δέξια δὲ ίδιος καὶ γῆ ζωῆς του δι' αὐτῶν ξέσια γῆθική. Η θυσία του, δὲν είναι ἀγνοια, πρόσκαιρος μέθη, ἀποτέλεσμα ἐκδικητικῆς διαθέσεως, θρασιός. Είναι πάλις γέννημα, ἀπόλυτος ἐπιγνωσίας τῆς δέξιας τῶν δισκινδυνεύει, γάνει, ἀφήνει. Είναι ἀπόλυτος ἐκτίμησης καὶ προτίμησης ἐνεργουμένη διὰ τῆς ἐσωτέρας ἐκείνης γῆθικῆς δυνάμεως τῆς ἐλευθερίας, ἡ ἐποικία ὑπερικατὰ τὰ φημιτά καὶ τὰ πρόσκαιρα, ἀλλὰ καὶ ἐκείνα ποὺ είναι δέξια καὶ ἐαυτός — δὲ Σρόπη, γῆ συνέχεια τῆς ζωῆς, ἡ παθευτική, γῆ γνωστική — διὰ τὰ προτιμητὴ τὸ καθήκον. Ν. Γιωταδάκη, Τὰ ἔργα τοῦ Δ. Σολιωτοῦ, 1954, σελ. ρχγ').

Μηδὲ γῆ αἰσθητικὴ τοῦ Ἀριστοτέλη διέκρινε μέσα στὴν ευγκίνηση, ποὺ δημιουργεῖ τὸ τραγικό, δυσθερειώδη συναίσθησίκατα, τὴν «ἔλευσιν» καὶ τὸν «φύσιον», οἱ νιώτεροι αἰσθητικοὶ καθηρίζουν τὴν συγχίνηση τοῦ τραγικοῦ σὰν ἔνα ἀνάμεικτο συναίσθημα ἀπὸ δύο νηστικά καὶ γῆ στον γῆ. Καὶ ἐκείνο ποὺ ἔλλει καὶ εὐφραίνει τὸν ἀνθρώπον περίπτωση αὐτῇ είναι δὲ συγχλονισμός τῆς φυχῆς καὶ συγχρόνως γῆ ἀνάταση διάλκηρος τοῦ συγχινητικοῦ ἀνθρώπινου διου, ποὺ ἔμπιεται μετασχηματίζει τὴν οδόνη σὲ ὑπέρατη αἰσθητικὴ ἀπόλαυση.

(Οἱ ἀνθρώποι τοῦ «Χρέους» σπαράσσονται ἀνήλιεις κατὰ ἀπὸ τὶς ἀνελέητες ἔχθρικες λόγγες. (Οἱ θάνατοί τους, γῆ μοίρα τους συγχλονίζει ὡς τὰ τρισδάθα τὴν συγείδησιακή μιας ὑπαρξῆς καὶ μιᾶς καταβολίσεως. Λίλλα τὲ λίγο θ' ἀναπηδήσει μέσα ἀπὸ τὴν πνευματική μιας ὑπόστασης, μιὰν ἀνείπιατη ἀγαλλίσση, καὶ μιὰν ἀκαταμάχητη αὐτοσυναλαθηση δύναμις καὶ σφρήγους, πολὺ πιὸ ισχυρή, ἀπὸ τὶς ζωφερὲς δυνάμεις ποὺ θερίζουν τοὺς μαχητές.

(Οἱ Μεσολογγίτες καὶ οἱ Σουλιώτες δύουν ἄνθιστα πλέον στὴν πάγκαλη σφαλέα τῆς ηθικῆς φιτοχυσίας καὶ ἀκτινοδόλοιν οἱ ίδιοι δύναμιτ, καὶ μεγαλεῖο. «Ετοι θύεγεται καὶ ἀνανεώνεται καὶ γῆ ίδική μιας προσωπικότητας, γῆ ίδική μιας ἀνθρώπινης δέξια μέσα στὸ μαρτύριο αὐτῶν τῶν ηρώων. Η πράξη, τους οὐδὲ ὑπενθυμίζει πάντοτε τὸ διάστακτο βάρος ἐπικαθέτει στους ὄμηρους ἐκείνους ποὺ ἀπρενίζονται νὰ αὐτοαποκλούνται. «Αγθρωποί.

«Ολα τοῦτα δείχνουν καλλιρά πώς τὰ πλεῖστα τοῦ ἐπικολυρικοῦ αὐτοῦ ποιῆματος τοῦ «Χρέους» εὑρύνονται τέσσα, μετε ἐγγίζουν στὰ δρικὰ μιᾶς ἀληθινῆς τραγουδίας. Οἱ τραγικοὶ ἀνθρώποι δύρστανται συγχλονιστικὴ συντριβή, ἐπειδὴ ἔχουν τὴν τολμοῦ μόνον οἱ προικισμένοι μὲ ὑψηλὸν καὶ ἀγέρωχο ίδιος, μὲ ἀκαμπτο φρόνημα σικῆ γῆ ιστορική νομοτέλεια, δπως λένε στήμερα. Τὴν τρομερή αὐτὴ σύγχρονη ἀποτολμοῦ μόνον οἱ προικισμένοι μὲ ὑψηλὸν καὶ ἀγέρωχο ίδιος, μὲ ἀκαμπτο φρόνημα καὶ ἀκληγητη πίστη στὰ θεανικὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀρετῆς. Οἱ ἄλλοι, οἱ μετριοὶ καὶ δειλοὶ, ἀποσύρονται ἡττοπαθεῖς ἀπὸ τὴν ἀνακρέυστη αὐτῇ πάλη μὲ ἀναπόστατες δικαιαιολογίες καὶ προσχήματα. «Ετοι μόνον οἱ λίγοι, οἱ ἀκλεκτοὶ οὐδὲ έχουν πάντοτε τὸ τεράστιο γῆθικό οὐένος γὰρ ἀναιμετρηγμόν μὲ τὴν παντοδύναμη φυσική γῆ ιστορική ἀνάγκη καὶ γὰρ ἐπιβεβαιώσουν μὲ τὴν πράξη τους αὐτῇ τὴν πνευματική τους ὑπεροχή καὶ έσωτερική αὐτογομία. (Ολα τὰ ἀνθρώπινα στοιχεῖα είναι ἔδω ἀπαρα-

τητα, γιαδιόλοκληρωθειτήτραγικήπράξη."Οσομάλισταδέξιωτερικόςηξιώτερη κάθαναγκασιόδεποδιάνεικαταθλιπτικότερος, τόσοσυνταρακτικότερηδιαγράφεταιηάνωμέτρησηκαλήθηικήγικηπροσιωνίζεταιλαμπρότερη.

Οι υπερασπιστές του Μεσολογγιού μετηγένετανένσυνελήητηκαλαύτοπροσαρτηθυσίατουςδιετράνωσαντηγηπίστητουανθρώπουστηγηθηικήθουλησηκαλαύτονομία, καλαχαγκασαντηγηΐδεατηγηθηικήθουλησηθευθερίας. «Τέτοιαήτανηθέσις, ειςτηγηδόποιονέσταινεδΣολωμόςτουςπολιορκημένους, ποίημαεἰςτοδόποιονέπρεπενάφανηάκέραιοςδάγνηθρωπος·τόύψωςτηγηψυχής, καλέγεταιταῦτητάφυσικάαισθήματαεἰςδλητουςτηγησφόδροτητα. Αὐτὸδεσέδαςπρόςδλατάδιδώματατουθείουπλάσματοςάγνακαζετόνποιητηγανήθηματαπόδαντά, ἀλλὰνάταθέσηδλαεἰςμίανἀρμονικήγηθεούγια·γαπαραστήσηπλαστικῶντάπαντοιειδῆανθρώπιναδρμήματα, αισθήματα, φρονήματακαλπάθητόνέρωτα, τηγημητρικήἀγάπη, τόνέγθουσιασμότηγηδόξας, τηγηφιλοξωία, τόνέρωταπρόςτάκαλλητηγηψύσεως, τηγηώραδπούθανάτουσκιάτάσκεπάζειτόνἀγωνιζομένων·καλούγχροναγαδελήητηγηπεροχήτουπνεύματοςδύμπροστάεἰςδλατάδέξιωτερικάθενάγντα. Αὐτήηαύτονομίαέπρεπενάφανηδμοια, ἀλλὰμέδιαφορετικήμορφήεἰςτόνἀνδρικόνκαλεἰςτόνγυναλκειογχαρακτήρα». (Ι.Πολυλά, Προλεγόμενα, XIV). ΤάσοφάτοῦταλόγιατουΚερκυραίουχριτικούέχουνπολλάγαδιδάξουνμέσαστ'ἀλλατηγηάγερμάτισηποίησητουκαιρούμας, πούέχεινύφωσεισέτεχνητίςἀνυπότακτεςμόνοκαλάγαρθρεςχραυγέςτουςάποσυγειδήτου.

"Αγητραγωδίαείγαιαάριονικήσύγμεσηἐπικήγιςκαλλυριατόντραγωδίη, δένπρέπειγαείγαι, στηγηκύριατουλάχιστονούσιατου, μιάτραγωδία; Τόποιηματου«Χρέους»τουἘθνικούμαςποιητήδιποτελειτηγηπόδλαπρότηση. ΟιπολιορκημένοιτουΜεσολογγιού, ἀνεπαγάληπτοιἡρωεςμιάταλλάνατηςτραγικήςπράξης, ἀναδείχτηκανέλεύθεροιπερισσότεροδιπόκαθεἄλληφοράστηγηζωήτουςκαλδόποκαθεἄλλοθηγηθουσιάςτους, δλότελατραγική, μνημειώνεταιμέδιαφράμιλλοτρόποδιπότόνΣολωμόκαλμετεωρίζεταιμεγαλόπρεπη—θεσπέσιοάστερι—στόνούρανότηγηαίωνιότητας.

Γεράσιμος Μαρκαντωνάτος

ΠΩΣ ΒΛΕΠΟΥΜΕΤΟΣΟΛΩΜΟΣΗΜΕΡΑ

ΚΩΣΤΑΣΛΟΓΑΡΑΣ

"ΑγθέςδυδλόγιαγιάτόνΣολωμόδικους: στούςπιδπολλούςδΣολωμόςείγαιαόγγωστοςπέρατουςδιτέγγραψετόνἘθνικόδύμιο(Ἐδώπρέπειγαέγγονοθούνμόνοοιδυδηπρώτεςστροφές). Πέραἀπ'αὐτόδημωςπιστεύνπώνηποίησητουΣολωμού, δοσοπεργιέταιηἐποχήτηγη—χρονικά—ἔρχεταιθεούγηστηγηκάθεδικήμας—θεματικά—καλτούτογιατέδποιητήςμιλησεδχι: σέτεγάτοπικάηχρονικάπλασια—μερικά—ἀλλάκαθολικάκιείγαιατούτοχαρακτηριστικάκαλαθοριστικάτηγηκλασσικότητας—σ'έναάριμονικόπάντρειαμεύψηληαισθητική. Γιάδηπαράδειγμαἐδώθθειλαγ'άναφέρωτόν«Πόρφυρα», ἔργοτουἀπ'τάπιδάξιόλογαπούμιλάεικατ'εύθειανγιάἐπίκαιραπροβλήματα. ΣήμεραδΠόρφυραςπαίρνειτήμορφήτηγηἀλλοτρίωσηςητηγηκαταπλεσηςτώνφτωχθερωνἀπότοδεκεφάλαιο, τέλοςτουΐδιουτουΐμπεριαλισμού.

"Υλικόγιάκαθεἐποχή,ηποίησητουΣολωμούμιλάειἀντίγιάτολαδ, μέτηγλώσσατοσλασσαθεούγησθεσέκαθεἐκδήλωσητουἴθηγους, ίδιατερασέἐποχέςπούτούγηθεούγηθερέθηκεκάτωἀπ'τηγηΐένηητηγηντόπιαμπέτα.